

SOSYAL VATANDAŞLIK VE YAPILABİLİRLİKTEN YOKSUNLUK BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE SOSYAL HAKLARIN İNCELENMESİ

Dilek TOPÇU MUMLU*

Geliş Tarihi: 13.04.2023

Kabul Tarihi: 11.11.2023

Özet

Çeşitli sebeplerle dezavantajlı durumda bulunan bireylerin toplumsal yapıda var edilmesini ve güçlenmesini sağlayacak hak edinimlerinin anayasal güvencede sağlanması, insan hakları bağlamında evrensel ve ulusal yasal düzenlemelerin konusu haline gelmektedir. İnsan haklarının gerçekleştirilmesinde temel üstün norm olan anayasanın sosyal haklar bakımından incelenmesi ve halka en yakın yerel yönetim birimleri olarak tanımlanan belediyelerin yasal çerçevesinin ‘‘Sosyal Vatandaşlık’’ ve ‘‘Yapılabilirlikten Yoksunluk’’ teorisi çerçevesinde yasal zeminde incelenmesi çalışmanın temel amacıdır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi, doküman analizi tekniği kullanılarak 1982 Anayasası, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu sınırları çizilen kuramsal temelde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hak, Sosyal Vatandaşlık, Yapılabilirlikten Yoksunluk.

EXAMINATION OF SOCIAL RIGHTS IN TURKEY IN THE CONTEXT OF LACK OF SOCIAL CITIZENSHIP AND RESPONSIBILITY

Abstract

Providing constitutional protection for the acquisition of rights that will ensure the existence and strengthening of individuals who are disadvantaged for various reasons in the social structure has become the subject of universal and national legal regulations in the context of human rights. The main purpose of the study is to examine the constitution, which is the basic superior norm in the realization of human rights, in terms of social rights and to examine the legal framework of municipalities, which are defined as the local government units closest to

* Giresun Üniversitesi, Şebinkarahisar Meslek Yüksekokulu, Öğr. Gör. Dr., Orcid ID: [0000-0003-4998-2773](https://orcid.org/0000-0003-4998-2773), dilek.topcu@giresun.edu.tr

the people, on legal grounds within the framework of "Social Citizenship" and "Lack of availability" theory. In the study, qualitative research method and document analysis technique were used to examine the theoretical basis of the 1982 Constitution, Municipality Law No. 5393 and Metropolitan Municipality Law No. 5216.

Key Words: Social Right, Social Citizenship, Lack of Capability.

Giriş

Küresel düzeyde insan hakları bağlamında değerlendirilen hak kavramı, ulusal düzeyde anayasal ve yasal dayanaklarla uygulama güvencesine sahip olmaktadır. Uluslararası hukukun objektif kabulüne dayanan insan hakları teorisi küresel, ulusal, yerel düzeyde hakların kuşak sınıflandırmasını esas almaktadır. Kişi hakları ve siyasal haklar birinci, ekonomik sosyal ve kültürel haklar ikinci, dayanışma hakları üçüncü kuşak haklar çerçevesinde yer almaktadır (Şenkal ve Doğan, 2012: 66). İnsan hakları bağlamında yapılan bu sınıflandırma, hak kavramının getirdiği sorumluluk ile haklara sahip olanla, haklara müdahale edebilecek olanlar arasında bir ilişki kurulmasına zemin oluşturmaktadır.

Hak, hukuk düzeni tarafından korunan objektif menfaattir. Menfaat tanımlaması insan hakları felsefesi içinde farklı boyutlarıyla yer almaktadır. Temel insan haklarından olan sosyal haklar bu boyutlardan birini oluşturmaktadır (Metin, 2014: 6324). Devletin olumlu bir edimde bulunmakla görevli olduğu sosyal hakların gerçekleştirilmesinde yasal dayanakların varlığı yönlendirici olmaktadır. Özellikle uluslararası hukuka dayalı sözleşme veya şart niteliğinde düzenlemeler, anayasal güvencelerle oluşturulan yasal düzenlemeler devletin sorumluluklarının yerine getirilmesinde bağlayıcı özellik göstermektedir.

Ekonomik gelişme seviyesine bakılmaksızın devletlerin herkes için asgari geçim ve yaşam haklarına saygı duyulmasını garantileme zorunluluğunu sağlayan sosyal hak kavramı Thomas Humphrey Marshall'ın "Sosyal Vatandaşlık" vurgusuyla ilişkilidir. Toplumsal standartlara uygun şekilde yaşama vurgusuyla sosyal hakları vatandaşlıkla ilişkilendiren bu vurgu, küresel yoksulluğun azaltılmasına yönelik insan hakları yaklaşımını kullanan idari düzenleme ve hak temelli hizmet uygulamalarının gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır (Sarıipek, 2006: 73).

Sınıfsal konumlarından bağımsız olarak T.H.Marshall, sosyal hakları; eşit vatandaşlık statüsü temelinde tanımlanan haklar kapsamında açıklamaktadır (Şenkal, 2006: 69). Sosyal hakların gerçekleşmesinin gelir yetersizliğinden bağımsız olarak düşünülmesi gerektiğini işaret eden Amartya Sen ise sosyal hakların gerçekleşmesinde "Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi"ne

dayanmaktadır. Bu teori, sosyal hakların gelir yetersizliğine dayalı yoksullukla ilişkilendirilmesinde, eşit haklara sahip olmak ile eşit çıktılara sahip olmak arasında yapabilirliğe dikkat çekmektedir. Teori; açlık, sağlıksızlık, barınma koşullarının yetersizliğinin giderilmesi için her insanın kaçınmak isteyeceği durumlardan uzaklaşabilme yetisinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Buğra ve Keyder, 2006: 5).

İnsan hakları bağlamında değerlendirildiğinde sosyal hakların sosyal vatandaşlık ve yapabilirlikten yoksunluk teorilerine göre karşılaştırılmasında yönetim fonksiyonu ön plana çıkmaktadır. Özellikle halka en yakın yönetsel birimler olarak tanımlanan yerel yönetimlerin nasıl bir role sahip olduğu bu noktada önem kazanmaktadır. Kentsel alanda yaşayanların sahip olduğu hakları içeren uluslararası düzenleme olan Avrupa Kentsel Şartı; yerleşmelerde daha iyi yaşam şartlarının oluşturulması ve mevcut koşulların iyileştirilmesi, sosyal ve kültürel olanakların iyileştirilmesi, toplumsal kalkınma ve halk katılımının geliştirilmesi, kentsel alanlara yönelik sorunları anlamak ve karar alma süreçlerine halkın katılımını sağlamak için iş birliği ve dayanışma vurgusunu ön plana çıkarmaktadır. Bu vurgunun Türkiye'de anayasal sosyal hakların yerel ölçekte nasıl bir görüntü ortaya koyduğuna dönük tespitlere iki teori çerçevesinde ulaşılması hedeflenmektedir.

1. Kavramsal Temelde Sosyal Haklar

Toplumsal değişmeyi etkileyen temel etkenlerden biri, üretim ilişkilerindeki değişimdir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişle birlikte meydana gelen toplumsal değişim, günümüzdeki hızlı ve kapsamlı dönüşümün temellerini oluşturmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme süreçleriyle eşgüdümlü bir başka değişim ve dönüşüm tetikleyicisi, bugün farklı şekillerde tanımlanan küreselleşme olgusudur (Karakılçık, 2013: 232).

Küreselleşme, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "*uluslar, toplumlar ve yerel gruplar arası karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimlerin genişlemesi, derinleşmesi ve hızlanması ile ilgili tüm eğilimleri ve olguları kapsayan bir kavram*" olarak tanımlanmaktadır (DPT, Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000:1). Küreselleşme; ekonomik niteliği ile ön planda olan bir kavramdır (Tokol, 2017: 155). Küreselleşme bilgi ve haberleşmenin teknolojiye dayalı gelişmeler ekseninde hızlı yayıldığı, sermayenin ulusal sınırları aşarak uluslararası bir nitelik kazandığı süreci açıklamaktadır (Zencirkıran, 2001: 521). Teknoloji temelinde meydana gelen gelişmeler, ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler, çok uluslu şirketlerin etkileri dikkate alındığında küreselleşme olgusunun ön plana çıkan özelliği, ekonomik bütünleşme sürecidir (Alper, 2019: 28-34).

Ulus üstü örgütlenmelerin güçlenmesi ve çeşitlenmesi, sermayenin küreselleşmesi, serbest piyasa ekonomisinin getirdiği, insanların bireysel çıkarlarına odaklı yaşam şekli, bilgi toplumu araçlarının kullanım alanının genişlemesi ve çeşitlenmesi, katılımcı demokrasi anlayışının güçlenmesi ile yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin öneminin artması küreselleşme kavramının niteliğini ve etki alanını genişletmektedir (Şahin ve Öztürk, 2008: 6). Bu sürecin getirdiği ekonomik düzenlemeler, gelir dağılımında meydana gelen değişimle oluşan sosyal dengesizlik, toplumsal yapıda avantajsız grupların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu gelişmeler ekseninde sosyal devlet anlayışı ön plana çıkmaktadır (Pektaş, 2010: 9).

Toplumsal yapıda kişi veya aile ayrımı yapılmaksızın, insanların sosyal statü ve sınıfsal konumlanmasına bakılmaksızın sahip oldukları gelir ve mülklerinden bağımsız olarak minimum bir gelirin garantisine sahip olması; kişisel ve ailevi krizlere yol açabilecek hastalık, yaşlılık, işsizlik, doğal afetler gibi belirli sosyal riskleri karşılayabilecek durumlara getirilmelerini sağlamak üzere; piyasa güçlerinin işleyişine müdahaleleri içeren politikalar uygulayan devlet, sosyal devlet olarak tanımlanmaktadır (Gough, 2008:1, akt. Aygen, 2014: 177). Sosyal devlet, ulus devlet anlayışının bir sonucu olarak ifade edilmektedir (Bozkır Serdar, 2019: 41). Sosyal devletin temel amacı, uygulamaya konulan sosyal politikalar yoluyla sosyal faydayı oluşturabilmek ve temel insan hakları olan sosyal hakların kullanılabilirliğini sağlamaktır. Ancak insan hakları bağlamında meydana gelen arayışlar, özellikle refah sistemine bağlı sorgulamaların derinleşmesinde etkili olmuş; iktisadi, toplumsal ve kültürel yapıda yaşanan değişim, sosyal devletin hakimiyet alanını da etkilemiştir (Doğan, 2015: 658).

Küreselleşme; ekonomik, siyasal ve kültürel hayatın uluslararası boyutta dönüşümünü tanımlamaktadır. Tarihsel perspektiften bakıldığında bu dönüşümün sosyal hakların değişim sürecini de etkilediği görülmektedir. Liberalizme dayalı dönüşümden etkilenen hükümetlerin, sosyal refah sağlamaya dönük sorumluluklarını özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşması, hak temelli arayışların yerini piyasa temelli ihtiyaç karşılama sürecine bırakması sosyal politika bağlamında sosyal hakların sorgulanmasında etkili sonuçlar doğurmaktadır (Topçuoğlu ve Akbaş, 2009: 177).

Sosyal politikanın temel amacı; toplumsal yapıda refah ve huzur ortamının birlikte sağlanmasına zemin hazırlamaktır (Bozkır Serdar, 2019:1). Sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme dinamiklerinin etkisiyle şekillenen süreçte; sosyal politikanın içeriği, niteliği,

amacı, tanımı değişmiş ve gelişmiştir. Temelinde işçi haklarının korunması olarak gündeme gelen sosyal politika, değişik sosyal grupların hak ve menfaatlerini belirleme, koruma ve geliştirme hedefiyle sosyal adalet ve sosyal fayda ekseninde sosyal hakların değişim sürecini başlatmıştır (Kesgin, 2008: 45). Geniş anlamda bir kapsam belirlenmek istendiğinde, sosyal politikanın kapsamına; işsizlikle mücadele ve istihdam, sendikal hareketler ve toplu pazarlık süreçleri, sosyal güvenlik koşulları, vergi politikaları; toplumun tüm kesimlerine yönelik gelir dağılımı adaleti, eğitim, konut, çevre ve gıda sağlığı koşulları, toplumun sosyal ve kültürel gelişimi gibi birçok konu bu kapsama dâhil olmaktadır. Sosyal politika, toplumda ortaya çıkan çeşitli sosyal ve ekonomik sorunları ortadan kaldırarak, sosyal adalet içinde genel refahı arttırmak, korumak ve yaygınlaştırmak üzerine yoğunlaşan kamusal tedbirin ve düzenleyici-iyileştirici politikaların bir bütünü olarak ifade edilmektedir (Pektaş, 2010: 11).

Modern anlamda insan hakları, "kişi hürriyetleri ve siyasal haklar", "sosyal ve ekonomik haklar", "dayanışma hakları" olarak üçlü bir sınıflandırmada çerçevelenmektedir. Temel insan hakları olarak tanımlanan sosyal haklar, bireyin kendisini etkileyen tüm olumsuzluklardan kurtulmasını ve gerçek bir özgürlük sahibi olunmasını sağlayan temel haklardır (Metin, 2014: 6324). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne göre, ikinci kuşak haklar içinde yer alan sosyal haklar; piyasa ekonomisine dayalı dönüşüm ve küreselleşme sürecinde farklı anlamlar yüklenmekte, farklı ülke koşullarına göre değişebildiğine yönelik tespitler bulunmaktadır (Şenkal ve Doğan, 2012: 66). Bu durum, sosyal politika ile refah sağlama süreci içinde sosyal hak kavramına yüklenen anlamları tespit etme gerekliliğini de beraberinde getirmektedir.

2. Sosyal Vatandaşlık ve Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisine Göre Sosyal Haklar

Sosyal vatandaşlık kavramı, 20.yüzyılın sosyal politika araçlarından biri olarak T.H. Marshall tarafından ortaya atılmıştır. Marshall'a göre, sosyal vatandaşlık, vatandaşların refaha ilişkin hak ve yükümlülüklerini tanımlayan bir kavramdır (Buğra, 2005: 3-4). T.H.Marshall eşitlik kavramını toplumun parçası olan tüm bireylere özgü bir durum olarak tanımlamaktadır. Toplumsal yapının üyesi olan herkes, haklar ve görevler bakımından eşit görülmektedir. Bu eşitlik, vatandaşların devletin kurumları aracılığıyla birbirlerinin refahı için toplu yükümlülüklerle sahip olduklarını kabul etmektedir. Ancak bu süreçte piyasa aktörlerinin yer almasıyla sağlanan eşitliğin piyasa kapitalizmi yönünde bir eşitsizlik ortaya çıkaracağı ve bu etkiyle, vatandaşların hakkı olan sosyal hizmet ve yardımları garanti altına almadaki etkinin ortadan kalkacağı savunulmaktadır (Sarıipek, 2006: 73).

Temel hak sınıflandırmasını esas alarak üç farklı vatandaşlık sınıflandırması yapan T.H.Marshall; sivil, siyasi ve sosyal vatandaşlık kavramlarıyla bireylerin sahip olduğu hakların sınırlarını belirlemektedir. Sosyal haklara sosyal vatandaşlık içinde yer veren bu sınıflandırma, vatandaşlığın sosyo-ekonomik boyutunu toplumsal bir bakış açısıyla bireyler arasındaki ilişkilere ve politik alanlara katılım haklarıyla ilişkilendirerek açıklamaktadır (Şenkal ve Doğan, 2012: 66). Marshall, sosyal vatandaşlık kavramına kolektif bir anlam kazandırmaktadır. Bireysel olarak talep edilen hizmetler yerine devletin eğitim, sağlık ve refah alanında bir toplu hizmet sağlama görevi olduğuna; sunulacak refah yardımlarının salt dezavantajlı grupları esas alıyor olmaktan çıkartılıp, tüm vatandaşları kapsayacak şekilde alanının genişletilmesine vurgu yapılmaktadır. Bu vurguyla, refah hizmetleriyle sosyal vatandaşlık arasında farklılıkların olduğuna dikkat çekilmekte; sosyal vatandaşlığın evrensel niteliği ile refah hizmetlerinin yerelliği arasındaki ilişkinin sosyal devlet kurgusu içinde oluşturulması gerekliliğine ulaşılmaktadır (Tuna, 2009: 139).

T.H.Marshall, sosyal statü ayırımı olmaksızın tüm bireylerin eşitliğine vurgu yapan yaklaşımıyla sosyal hakların kapsamını genişletmesiyle olumlanmakta; birtakım eleştirilere de konu edilmektedir. Bu eleştirilerden biri, vatandaşlığın gelişiminin kapitalizm sürecinde tanımlanmasına ilişkindir. Sosyal hakların belirsiz bir alanda tanımlanmasına yönelik bir diğer eleştiri; hakların düzey, kapsam ve biçiminin belirlenmesi sürecinde Marshall'ın tanımlanmasını yetersiz bulma yönündedir. Sosyal vatandaşlık kavramına yönelik bir diğer eleştiri, analitik bir yaklaşım yerine normatif bir yaklaşım sergileyen tek yönlü kavramsallaştırmaya yönelimle ilişkilidir. Bu kapsamda ideal vatandaşlık her zaman ileriye doğru hareket etmektedir. İnsanların birbirlerine bağımlı olma durumunu ortadan kaldırarak devlet tarafından sağlanan haklar açısından eşit olma durumunu anlatan bu tespit, Marshall'ın sosyal vatandaşlık kavramına yöneltilecek eleştiriler arasında yerini almıştır (Sarıpek, 2006: 76-77).

Sosyal vatandaşlığa ilişkin kavramsal temellerin yerel ölçekte nasıl görüldüğü, sosyal devlet ve politika süreçleriyle açıklanabilir. Sosyal vatandaşlık vurgusunda yer verilen tüm vatandaşların eşitliği vurgusu; her ülkenin farklılaşan koşullarında, farklılaşan yerel dinamiklerin etkisiyle şekil almaktadır (Doğan, 2015:664). Sosyal hakların karşılanmasında farklılaşan hizmet sunumları hak temelli sorumlulukların yanında gönüllük temelli uygulamaların varlığını ortaya çıkarmaktadır (Buğra, 2005: 5). Bu durum, sosyal vatandaşlık yerine ihtiyaç temelli hak arayışlarının giderilmesiyle sınırlı bir sosyal politika sürecini ortaya

çıkarmakta, bu süreçte devlet yanında piyasa aktörlerinin de hizmet arzlarında yer alması söz konusu olmaktadır. Yoksulluğun giderilmesinde bir aktör olarak tanımlanan sosyal devlet yapısına sosyal vatandaşlıktan farklı sorumluluklar yükleyen “yapabilirlikten yoksunluk teorisi” bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Yapabilirlikten yoksunluk teorisi, küreselleşme sürecinde çeşitli sosyo-ekonomik etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan hak arayışlarını sınıfsal temelden bağımsız olarak tanımlayan, Amartya Sen tarafından geliştirilmiştir. Yapabilirlik; açlık, sağlıksızlık, cahillik, kötü barınma koşulları gibi her insanın kaçınmak isteyeceği durumlardan kaçınabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Buğra, 2005:7). Bu tanımlama gelir durumundan bağımsız olarak, yoksullukla mücadele sürecinde bireylere sağlanacak eşit haklar ötesinde kişiye özel yöntemlerin, ihtiyaç temin yollarının tanımlanması gerekliliğine işaret etmektedir (Buğra, 2005:7).

Bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda farklı hak edinim talepleri olabileceğine dayanan yapabilirlikten yoksunluk teorisi, yoksulluk sorununa kapasite yoksunluğu bağlamında yaklaşmıştır. Bu yaklaşım, yaşam standartlarını oluşturan unsurun bir meta ya da onun özellikleri üzerinden değil, o metayı ya da sahip olduğu özellikleri kullanarak bir şeyler yapabilme kapasitesi üzerinden değerlendirilebileceğine vurgu yapmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Yaklaşımı'nın teorik altyapısını oluşturan yapabilirlikten yoksunluk teorisi, olumlanması yanında bir takım eleştirilere de zemin hazırlamaktadır (Metin, 2014: 6325). Farklı ihtiyaçları olanlara eşitlik anlayışının ötesinde, beklentileri doğrultusunda sağlanacak ve yapabilirlikten yoksunluğu ortadan kaldıracak desteklerin sosyal adaletsizliğe sebep olabileceğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca, sağlanan desteklerin niteliğine göre bir sosyal dışlanma durumunun bireyler üzerinde olumsuz etki yaratabileceğine dönük tespitlere de bu yaklaşım çerçevesinde ulaşılmaktadır (Buğra ve Keyder, 2006: 8). Bu çalışma, sosyal vatandaşlık ve yapabilirlikten yoksunluk teorilerini Türkiye'de anayasal düzeyde sosyal haklar ile yerel yönetim birimi olan belediyelerin sosyal hakları sağlamak üzere kullandığı yasal düzenlemeler üzerinden incelemektedir.

3. Sosyal Vatandaşlık ve Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Türkiye'de Anayasal Sosyal Haklar

Türkiye'de sosyal hakların gerçekleşmesinde temel düzenleme, normlar hiyerarşisinin üstün normu olan anayasadır. Sosyal devlet ilkesinin hayata geçirilmesi ve bu kapsamda bireylerin sahip oldukları sosyal hak sınırlarının belirlenmesinde anayasalar yönlendirici niteliktedir.

Özellikle toplumsal yapıda birey/grupların dezavantajlarının giderilmesi ve sosyal hak bağlamında korunmasında devlete sorumluluklar yüklenmektedir. 1982 Anayasası sosyal haklar alanın sınır çizgisini, 2. maddesinde yer alan "Sosyal Devlet" ilkesiyle belirlemektedir. Anayasanın “*Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler*” başlıklı üçüncü bölümünde (Md.41-65) sosyal devlet ilkesinin genel görünümüne ilişkin detaylı hükümler yer almaktadır. Genel çerçevede; ailenin korunması ve çocuk hakları, eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi, kamu yararı, çalışma ve sözleşme hürriyeti, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt, ücrette adalet sağlanması; sağlık, çevre ve konut; gençlik ve spor, sosyal güvenlik hakları, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, sanatın ve sanatçının korunması gibi sosyal haklar düzenlenmiştir. Sosyal vatandaşlık ve yapabilirlikten yoksunluk teorileriyle ilişki kurulan, 1982 Anayasasında sosyal haklara yönelik düzenlemeler Tablo 1'de incelenmiştir.

Tablo 1: Türkiye'de Sosyal Haklara İlişkin Anayasal Genel Düzenlemeler

Düzenleme Ölçeği	Temel Düzenleme	İlgili Madde	İlgili Düzenleme
Ulusal	1982 Anayasası	Md-41: Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları	Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar (Md.41/2).
		Md-42: Eğitim-Öğrenim Hakkı ve Ödevi	Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. (Md.42/1)
			İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır (Md 42/5).
			Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. (Md 42/7).
		Md-49: Çalışma Hakkı ve Ödevi	Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.(Md 49/1).
Md 50: Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakları	Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. (Md 50/2).		

		Md-55: Ücrette adalet sağlanması	Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. (Md 55/2).
			Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur.(Md 55/3).
		Md-56: Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması	Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. (Md. 56/1)
			Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.(Md.56/3)
Md-60: Sosyal Güvenlik Hakkı	Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.(Md 60/1).		
Md-61: Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler	Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. (Md-61/1).		
	Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. (Md-61/2). Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. (Md-61/3). Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. (Md-61/4).		

Kaynak: Tablo, 1982 Anayasası temel alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

T.H. Marshall'ın; *"toplumsal yapının üyesi olan herkes haklar ve görevler bakımından eşittir"* vurgusuyla Tablo 1 değerlendirildiğinde; Anayasanın 41. maddesinde vurgulanan, toplumun temel yapı taşı olan ailenin korunması temelinde bir toplumsal hak ve görevler zeminine vurgu yapıldığı tespit edilmektedir. Anayasanın 42. maddesinde düzenleme altına alınan, eğitim hakkından *"Kimse"*nin yoksun bırakılmayacağına yönelik emredici nitelikteki düzenlemenin; cinsiyet ayrımı yapmaksızın ilköğretimin tüm vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olmasına ilişkin düzenlemenin eğitim alma hakkı bakımından bir sosyal kapsayıcılık zemini oluşturduğu bir diğer inceleme çıkarımıdır. Anayasanın 49/1 maddesinde belirtilen, toplumsal bir varlık olan bireyin çalışma eylemini gerçekleştirmesinde

toplumsal eşitlik vurgusunun "*Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir*" şeklinde tanımlandığı bir diğer inceleme tespitidir. Yine Anayasanın 60. maddesinde sosyal güvenliğin "*herkes*" vurgusuyla toplumsal yapıda tüm kesimlere bir hak olarak tanımlanması, toplumsal yapının tüm parçalarının haklar ve görevler bakımından aynı eşitlik mesafesinde tanımlandığı yönünde değerlendirilmektedir.

Anayasal sosyal haklar bağlamında haklar ve görevlere eşit olmayla ilişki kurulabilecek sosyal vatandaşlıkla ilişkilendirilebilecek bir diğer düzenleme ücrette adalet sağlanmasına ilişkin Anayasanın 55 maddesidir. Düzenlemede çalışanların niteliklerine uygun bir işte çalıştırılması ve buna uygun bir ücret adaleti içinde yer almasına ilişkin bir bağlamda yer aldığı ön plana çıkmaktadır. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması konulu Anayasanın 56. maddesinde ise sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak bir ayırım yapılmaksızın "*herkes*" ifadesiyle toplumsal yapının tümüne atfedilen bir nitelikle şekil almaktadır. Yine aynı madde içinde "*herkes*" vurgusuyla ön plana çıkarılan insan hayatının beden ve ruh sağlığı içinde sürdürülmesini sağlama sorumluluğunun anayasal zeminde, devletin tüm topluma karşı temel bir sorumluluğu olarak belirlendiği görülmektedir. İncelenen düzenlemelerde, anayasal düzlemde sağlanan sosyal hakların tüm topluma dönük kapsayıcılığı sosyal vatandaşlık ile ilişkilendirilmesinde temel bir etken olmuştur.

1982 Anayasası'nda Amartya Sen tarafından geliştirilen yapabilirlikten yoksunluk teorisine dayalı olarak Tablo 1'de inceleme yapıldığında; "*gelir durumundan bağımsız olarak, yoksullukla mücadele sürecinde bireylere sağlanacak eşit haklar ötesinde kişiye özel yöntemlerin, ihtiyaç temin yollarının tanımlanması*" gerekliliğine yönelik kapsayıcılığın anayasal zeminde varlığı tespit edilmektedir.

Anayasanın Eğitim ve Öğretim Hakkı ve Ödevi konulu 42. maddesinde düzenleme altında alınan, maddi anlamda yoksunluk içinde olmakla birlikte başarılı olan öğrencilerin öğrenimlerini sürdürmelerini sağlamak üzere gerekli yardımların burs ve diğer destekleyici yollarla sağlanmasına yönelik düzenleme (Md.42//), toplumsal yapıda eğitim hakkının sağlanmasında haklar bağlamında bir eşitlik sağlanmakla birlikte; bu eşitliğe ulaşmada yapabilirlikten uzaklaşması söz konusu olan bireylere yönelik özel yöntemlerin geliştirilmesi yoluna gidildiği ulaşılan inceleme tespitlerinden biridir. Yine aynı düzenlemede yer alan "*Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. (Md 42/7).*" düzenlemesinde ise özel gereksinimli bireylerin eğitim-öğretim süreçlerinde

özel olarak desteklenerek yapabilirliğinin sağlanmasında devlete ait sorumluluğa vurgu yapıldığı tespit edilmektedir.

Anayasal sosyal haklar bağlamında yapabilirlikten yoksunluk teorisiyle ilişkilendirilecek bir diğer anayasal düzenleme Anayasanın 50/2 maddesinde "*Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.*" şeklinde yer almaktadır. Düzenleme çalışanlara eşit haklar sağlanması bakımından yaş küçüklüğü olanları, çalışma koşullarının olumsuz etkileri bakımından kadınları, bedenî ve ruhî yeterliliğe sahip olmayan bireylerin özel olarak korunmaları gerektiğini vurgulamakta; sosyal hakların gerçekleştirilmesinde yapabilirliğin desteklenmesine yönelik bir diğer tespiti ön plana çıkarmaktadır.

Sosyal güvenlik haklarının kapsamını yapabilirlikten yoksunluk teorisi çerçevesinde Anayasanın 61. maddesi üzerinden incelemek mümkündür. "*Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler*" konulu düzenleme bireylere sağlanacak eşit haklar ötesinde kişiye özel yöntemlerin, ihtiyaç temin yollarına vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda değerlendirilecek düzenleme konularından biri "*Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.* (Md. 61/1)" ifadeleriyle şehit ve şehit yakınlarına yöneliktir. Bir diğer düzenleme alanı "*Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.* (Md.61/2)" ifadeleriyle engelli bireylerin korunması ve toplumsal faaliyetlere uyum sağlanması noktasında özel olarak desteklenmelerine yöneliktir. Özel olarak korunması gerekenler niteliğiyle anayasada düzenleme altına alınan bir diğer grup yaşlı bireylerdir. "*Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir*(Md.61/3)" düzenlemesi yaşlı bireylerin devletin koruma sorumluluğunda olduğunu, bu bireyler için sağlanacak desteklerin kanunla şekillendirileceğini vurgulamaktadır. Düzenleme kapsamında yer alan, özel olarak korunmasına vurgu yapılan bir diğer grup ise "*Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur*(Md.61/4)" şeklinde düzenlemeyle korunmaya muhtaç çocuklardır. Korunmaya ihtiyaç duyan çocukların bu yoksunluklarının giderilmesi ve topluma kazandırılması için tedbir alma sorumluluğu anayasal temelde devlete verilmiştir.

4. Türkiye'de Sosyal Hakların Gerçekleşmesinde Belediyelerin Rolü

Anayasanın 123. maddesi idarenin bütünlüğü ilkesi temelinde Türkiye'de idarenin esaslarını düzenleme altına almaktadır. Düzenlemede, idarenin kuruluş ve görevleri bakımından bir bütünlük arz ettiği; idarenin kuruluş ve görevlerinin, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayalı olduğu ifade edilmektedir. Yetki ve görev dağılımına ilişkin bu anayasal zemin, merkezi ve yerel yönetimlerin sosyal hakların gerçekleştirilmesinde ortaya çıkan görev paylaşımının mevcut durumunu bir inceleme konusu olarak ön plana çıkarmaktadır.

Toplumsal yapıyı oluşturan bireylerin eşitliği anayasal çerçevede korunmaktadır. Ekonomik ve sosyal hayatın işleyişi içinde de genellenebilir bir eşitlik ortaya çıkarmak üzere uygulanan kurallar, oluşturulan yönetsel yapılar, mevcut kamusal düzenin devamlılığını esas almaktadır. Türkiye özelinde, toplumsal refahın sağlanmasında sosyal devlet vurgusunun değişim süreci 1980'li yıllarda başlamıştır. Serbest piyasa ekonomisine dayalı dönüşüm ve beraberinde şekillenen kamuda yeniden yapılanma süreci, devletin birtakım yetkilerini devretme sürecinin de başlangıcı olmuştur. Bu etkiyle, devletin ekonomi içindeki payı küçülerek, yetki paylaşımında yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları toplumsal refahın oluşturulması sürecinde ön plana çıkmıştır (Berkün, 2017: 583-584). Yerel yönetimler, toplumcu belediyeçilik yerine sosyal belediyeçilik vurgusuyla toplumsal refah dağılımının parçası haline gelmiştir (Öztürk ve Gül, 2012: 210).

Sosyal belediyeçilik, kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması gibi alanları kapsayacak şekilde sosyal amaca yönelten; işsiz kimselere istihdam alanı oluşturulması, dezavantajlı kişilere yardım yapılması, sosyal dayanışma için bir araya gelinme yollarının oluşturulması, sosyal ve kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesini amaçlayan; bireyler arasında ve toplumsal yapının genelinde zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet konusunu güçlendirmeye yönelik olarak yerel yönetimlere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevi yükleyen bir model olarak tanımlanmaktadır (Akdoğan, 2006: 44). Merkezi yönetimin yerel düzeyde sosyal politika tamamlayıcısı olarak tanımlanan sosyal belediyeçilik modeliyle belediyeler, beraberinde kendi bölgelerinin mahalli nitelikli ihtiyaçlarını yerinde görerek giderebilmektedir (Pektaş, 2010:11).

Normlar hiyerarşisine göre üstün norm olan anayasada yer verilen sosyal hakların yerelde gerçekleşmesini sağlamak üzere; kanunla yetkilendirilen belediyelerin, sosyal hakların sağlamaya ilişkin yetki ve görevleri 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda tanımlanmıştır (Kesgin, 2016: 454). Tablo 2'de yapılan incelemede

yerel düzeyde sosyal hakların gerçekleşmesinde bir aktör olan belediyelerin sosyal hakları gerçekleştirmesine imkân sağlayan yasal zemin incelenmiştir.

Tablo 2: Belediyelere İlişkin Düzenlemelerde Sosyal Hakların Genel Kapsamı

Düzenleme Ölçeği	Temel Düzenleme	Temel Madde	İlgili Düzenleme
Yerel	5393 Sayılı Belediye Kanunu	Md.14:Belediyenin Görev ve Sorunlulukları	"...sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. (Md-14/a). Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler (Md-14/a).
		Md 13:Hemşehri Hukuku	Hemşehrilerin ,belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur (Md-13/1)
		Md 15: Belediyelerin Yetkileri ve İmtiyazları	İzinsiz satış yapan seyyar satıcıların faaliyetten men edilmesi sonucu, cezası ödenmeyerek iki gün içinde geri alınmayan gıda maddelerini gıda bankalarına, cezası ödenmeyerek otuz gün içinde geri alınmayan gıda dışı malları yoksullara vermek.
		Md 38:Belediye başkanının görev ve yetkiler	Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilere yönelik hizmetleri yürütmek ve engelliler merkezini oluşturmak (Md-38/n)
		Md 60:Belediyenin Giderleri	Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlara ayrılan giderler (Md-60-i).
		Md 76:Kent Konseyleri	"Kent konseyi, kent yaşamında;..., sosyal yardımlaşma ve dayanışma, ...ilkelerini" hayata geçirmeye çalışır (Md-76/1).
		Md 77:Belediye hizmetlerine gönüllü katılım	"Belediye;...sosyal hizmet ve yardım hizmetleriyle; yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular".(Md-77/1)
		Yerel	5216 Sayılı

Büyükşehir Belediyesi Kanunu	belediyelerinin görev ve sorumlulukları	sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek..." (Md-7/v).
	Md 18: Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri	Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere engelli merkezleri oluşturmak (Md-18/m).
	Md 24:Büyükşehir Belediyesinin giderleri	Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar (Md-24/j).

Kaynak: Tablo, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'ndan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2 çerçevesinde yapılan tespit; anayasal sosyal hakların niteliğine dönük Tablo 1'de yer alan hükümlerin temel vurgusu esas alınmış, bu kapsamda sosyal vatandaşlık ve yapabilirlikten yoksunluk teorilerinin yerel düzlemde gerçekleştirilebilmesine yönelik yasal altyapıya ulaşılması hedeflenmiştir. Belediyelerin sosyal hakları gerçekleştirmekteki rolünün sınırlarını çizen yasal düzenlemeler incelendiğinde; belediyelerin mahalli nitelikteki ihtiyaçları karşılayacak yollar geliştirerek, sosyal hakların yerelde tamamlanmasını sağlayan bir aktör olduğu ön plana çıkmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu 14. maddesinde yer verilen "...sosyal hizmet ve yardım, ...meslek ve beceri kazandırma; ...(Md-14/a).; Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler (Md-14/a)." şeklindeki düzenlemelerin yapabilirlikten yoksunluğun giderilmesinde meslek edindirme faaliyetleri, sosyal yardım ve hizmet desteği, kadın ve çocukların barınma ihtiyaçlarını sağlamak için konuk evleri açması yoluyla hemşehri olarak ifade edilen (Md. 13) yerel halkın özel olarak desteklenmesine zemin oluşturduğu tespit edilmektedir. Yine 5393 sayılı Kanunda belediye giderlerini düzenleyen 60. maddede "*Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar*" için bir gider kaleminin oluşturulduğu, belediye başkanının görev ve yetkilerini tanımlayan 68. maddesinde özel olarak korunması gereken gruplar için yetkiler verildiği tespit edilmekte, bu düzenlemelerin yerel halkın yapabilirlikten yoksun kalma sorununun giderilmesinde bir araç olduğu bir inceleme bulgusu olarak değerlendirilmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yer alan, Tablo 2'de yer verilen 7. madde "...yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek..." (Md-7/v)." 18. madde "Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere engelli merkezleri oluşturmak (Md-18/m)." şeklindeki düzenleme ve belediye giderleri içinde vurgulanan "Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar (Md-24/j)." şeklindeki 24. maddenin yerel düzeyde sosyal haklarını gerçekleştirmede yapabilirlikten yoksunluk içinde bulunan kesimleri desteklemeye yönelik düzenlemeler olduğu bir inceleme bulgusu olarak değerlendirilmektedir.

5393 sayılı Kanununun 76. maddesinde düzenlenen kent konseylerinin sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleriyle ilişkilendirildiği, 77. maddesinde ise belediye hizmetlerine gönüllü katılım düzenlemesine "Belediye;...sosyal hizmet ve yardım hizmetleriyle; yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular" şeklinde yer verilerek o yer halkının yaşadığı yere ilişkin farkındalığını arttırmaya yönelik bir sosyal vatandaşlık zeminin geliştirilmesine temel oluşturulduğu elde edilen inceleme kanaatlerindedir.

Sonuç

Yapabilirlik kavramı, sosyal politikalar içinde sosyal yardımların etki alanını arttırmakta, küreselleşme sürecinde sosyal vatandaşlıkla yapabilirlikten yoksunluk teorilerinin kesişim noktaları olan yönetsel mekanizmaları ön plana çıkarmaktadır. Her insanın kaçınmak isteyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak yapabilirliğin sağlanabilmesi için yoksullukla mücadele sürecinde bireylere eşit hakların sağlanması, ihtiyaçlarını temin etmeye yönelik yol ve yöntemlerin geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Özellikle beslenme, barınma, temizlik gibi temel gereksinimlerin karşılanmasında yerel yönetim birimlerinin hız ve kaynak verimliliği avantajıyla devreye girmesi bir gereklilik olarak ön plana çıkmaktadır.

Yapılan incelemede kapsayıcı yasal metin olma özelliği olan anayasanın, sosyal devlet ilkesi çerçevesinde sosyal vatandaşlığı gerçekleştirmeye dönük düzenlemeleri tespit edilmektedir. Yapabilirlikten yoksunluk teorisinde vurgulanan, bireylerin içinde buldukları durumların farklı bir kapasite sorunsalına dayandığı, yapabilirlik vurgusundaki dezavantajın

giderilmesinde kişiye özel yöntemlerin, ihtiyaç temin yollarının tanımlanması gerektiğine yönelik kuramsal tespitle ilişkili düzenlemelerin anayasada yer aldığını görebilmek mümkündür.

Belediye ve Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yapılan incelemede Türkiye'de sosyal belediyecilik uygulamalarının "yapabilirlikten yoksunluk" görüntüsüyle ilişki kurulmaktadır. Sunulan hizmetlerin farklı gruplara yönelik özellikli hizmetler şeklinde değil, her gruba benzer nitelikli hizmetler şeklinde düzenlendiği; sosyal yardım niteliğinde, gününbirlik ihtiyaçların karşılanması, sosyal ve kültürel faaliyetlerle yerel hemşehrileri bir araya getirmeye yönelik bir anlayışa öncelik verildiği, yapabilirlikten yoksun olan vatandaşlara sağlanacak hizmetlere yönelik yasal zeminin varlığı ulaşılan tespitler arasındadır.

Belediyeler düzeyinde sosyal hakların gerçekleştirilmesinde sosyal yardım ve sosyalleştirme temelli uygulamaların yapabilirlikten yoksunluk teorisiyle ilişki dışında; yerelde katılım, bilinç ve farkındalık oluşturmaya yönelik gönüllü katılım, kent konseylerine ilişkin düzenlemelerin hak temelli bir hizmet farkındalığı oluşturacak sosyal vatandaşlıkla ilişkili olduğu bir inceleme kanaati olarak şekillenmiştir.

Halka yakınlık avantajına sahip olan belediyelerin sosyal belediyecilik uygulamalarının yasal altyapısı mevcuttur. Ancak sunulan hizmet ve talep ekseninde verimli sonuçlara ulaşılabilmesi için yerel düzeyde sosyal vatandaşlık bilincinin gelişmesini sağlayacak katılım araçlarının geliştirilmesiyle, hemşerilik hukukuna dayalı hizmet hukukunun sosyal hak temelli vatandaşlık yönünde evirileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Akdoğan, Y. (2006). "Sosyal Belediyecilik", *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 3, Erişim adresi, <http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=251>.

Alper, Y. (2019). "Küreselleşme Ve Küreselleşmenin Sosyal Sorunları", *Sosyal Politika* (Ed.Aysen Tokul, Yusuf Alper), Dora Yayınları, Bursa, 25-70.

Topcuoğlu, R. ve Akbaş, E. (2009). "Küreselleşme Sürecinde Daralan Sosyal Haklar ve Türkiye'de Sosyal Hizmet Sunumunda Yaşanan Dönüşümün Kuramsal ve Politik Çerçevesi", 1. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya, 175-181.

Aygen, M. (2014). "Sosyal Belediyecilik Üzerine Bir İnceleme", *Fırat Üniversitesi Harput Araştırma Dergisi*, 1(1), 173-192.

- Berkün S. (2017). "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı", *E-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 582-598.
- Buğra, A. (2005). "*Yoksulluk ve Sosyal Haklar*", Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Raporu, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, İstanbul.
- Buğra, A.;Keyder, Ç. (2006). *Sosyal Politika Yazıları, İletişim Yayınları*, 1. Baskı, İstanbul.
- Bozkır Serdar, A.(2019). "Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi Ve Türkiye'de Sosyal Politika", *Sosyal Politika* (Ed.Aysen Tokul, Yusuf Alper), Dora Yayınları, Bursa, 1-24.
- Doğan, N. (2015). "Küreselleşme Bağlamında Sosyal Haklar ve Türkiye", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40) 658-673.
- DPT (2000), Özel İhtisas Komisyon Raporu, DPT Yayını, Ankara.
- Karakılçık, Y. (2013). *Yeni Yerel-Bölgesel Politikalar Işığında Yerel Yönetimler*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Kesgin, B. (2008). Yoksulluğa Yerel Müdahale -Sosyal Belediyecilik- Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri, Marmara Üniversitesi, BE, Dokkesgtora Tezi, İstanbul.
- Kesgin, B. (2016). "Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımda Büyükşehir Belediyeleri İle İlçe Belediyeleri Arasında Nasıl Bir Dağılım Yapılabilir?",*Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3), 447-462.
- Metin, B. (2014). "Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen Kapasite Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme", *Journal of YasarUniversity*, 9(36),6261-6380.
- Öztürk, H. ve Gül, H. (2012). "Sosyal Belediyecilik Sosyal Devlete ve Sosyal Haklara Bir Alternatif Olabilir Mi?", IV. Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 205-220.
- Pektaş, E. K. (2010), "*Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar*", Akademik İncelemeler Dergisi, 5(1), 4-22.
- Sariipek, D.B. (2006). "Sosyal Vatandaşlık ve Günümüzde Yaşadığı Dönüşüm: Aktif Vatandaşlık (Sosyal Politika Açısından Bir Değerlendirme)", *Çalışma ve Toplum Dergisi*,2, 67-95.

Schutter, O. 2010). *Avrupa Sosyal Şartı: Avrupa İçin Yeni Bir Sosyal Anayasa*, Avrupa Konseyi Yayını, Erişim adresi, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3681/avrupasosyalsarti2.pdf>.

Şahin, L. ve Öztürk, M. (2008). "Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durum", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54, 3-29.

Şenkal, A. 2006). "Sosyal Politika ve Sosyal Vatandaşlık: Kölelikten Sosyal Vatandaşlığa (Avrupa Birliği Sosyal Vatandaşlık Örneği)", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50 (Nevzat Yalçıntaş'a Armağan Özel Sayısı), 225-258.

Şenkal, A. ve Doğan, M. (2012). "Sosyal Politika ve Sosyal Haklar; Vatandaş Haklarının Yeniden Kavramsallaştırılması Arayışı", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 63-80.

Tokol, A. 2017). *Endüstri İlişkileri Ve Yeni Gelişmeler*, Dora Yayınevi, Bursa.

Tuna, G. (2009). "Sosyal Hakların Analizi", 1.Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı, Belediye-İş Sendikası Yayını, Ankara, 134-140.

Zencirkıran, M. 2001). Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Yollar, *Bilgi Toplum Dergisi*, 1(3), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isguc/issue/25516/269122>

Resmi Gazete, (1982), 17863, 1982 Anayasası, Erişim adresi, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

Resmi Gazete, 2004). 25531. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5216.pdf>

Resmi Gazete, 2005). 25874. 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>